

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1 KONIEC Z UBÓSTWEM
Wyeliminować ubóstwo na całym świecie

2 ZERO GŁODU
Koniec z głodem, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważone rolnictwo

3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA
Zapewnić wszystkim ludziom zdrowe życie i dobrobyt

4 DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI
Wysokiej jakości edukacja dla wszystkich, uczenie się przez całe życie

5 RÓWNOŚĆ PŁCI
Osiągnąć równość płci, wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt

6 CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE
Zapewnić wszystkim dostęp do wody i warunków sanitarnych

7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA
Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

8 WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA
Inkluzywny wzrost gospodarczy, produktywnie zatrudnienie, godna praca dla wszystkich

9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA
Stabilna infrastruktura, zrównoważony przemysł, wspieranie innowacyjności

10 MNIEJ NIERÓWNOŚCI
Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI
Bezpieczne miasta i osiedla ludzkie sprzyjające włączeniu społecznemu

12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA
Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU
Pilne działania zwalczające zmiany klimatyczne i ich skutki

14 ŻYCIE POD WODĄ
Chronić oceany, morza i zasoby morskie

15 ŻYCIE NA LĄDZIE
Ochrona zrównoważonych ekosystemów lądowych i różnorodności biologicznej

16 POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE
Pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, silne i odpowiedzialne instytucje

17 PARTNERSTWA NA RZEC CELÓW
Ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Projekt „Ścieżki do Celów” jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Unii Europejskiej.

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2019. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadanych prawach oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

1 KONIEC Z UBÓSTWEM

Dziewczynka trzymająca dynię,
którą sama wyhodowała, Bangladesz.
Foto. 1: Practical Action

KONIEC Z UBÓSTWEM

Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie

Skrajne ubóstwo na całym świecie mierzone jest jako utrzymywanie się za mniej niż 1,25 dolara amerykańskiego dziennie. W 2016 r. za tę kwotę siebie i swoje rodziny utrzymywało prawie 10% osób pracujących na świecie.

Ubóstwo ma wiele form, ale nie ma granic. Nie jest jedynie kwestią dochodu na osobę, ale także **dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i kluczowych usług**. Konsekwencją ubóstwa jest **wykluczenie społeczne**. Polega ono na tym, że ze względu na brak środków, dostępu do usług, a czasem wręcz odmowę, osoby nie mogą uczestniczyć w popularnych w danym społeczeństwie aktywnościach. Aby pomóc jednostkom i całym rodzinom wyjść z ubóstwa, trzeba zrozumieć jego mechanizm i zaproponować formy wsparcia (nie litości!), które pozwolą ludziom zachować godność.

Jednym z najbardziej krzywdzących **stereotypów dotyczących ubóstwa** jest to, że bieda jest „zawiniona”; że wynika z lenistwa lub braku zaradności. Ubóstwo jest piętnowane społecznie i stanowi źródło wyobcowania, zarówno wśród dorosłych, jak i wśród uczniów i uczennic.

Cele ONZ do 2030 to m.in. wyeliminowanie skrajnego ubóstwa, zmniejszenie przynajmniej o połowę odsetka ludzi cierpiących z powodu ubóstwa, we wszystkich jego wymiarach oraz zgodnie z krajowymi politykami, wdrożenie właściwych dla poszczególnych krajów sposobów zapobiegania ubóstwu.

UCZYMY SIĘ:

- **JĘZYK POLSKI:** Zapoznając się z realiami życia w dziewiętnastowiecznym Londynie opisanymi przez Karola Dickensa w *Opowieści wigilijnej*, uczniowie i uczennice poznają również współczesny wymiar zjawiska ubóstwa. Dzięki dyskusji o przejawach oraz przyczynach biedy samodzielnie wskazują możliwości ograniczania tego problemu poprzez działania międzynarodowe oraz indywidualne.

bit.ly/CEOObrazUbóstwa

- **WOS:** Młodzież zastanawia się, co to znaczy być ubogim i jak można przezwyciężyć ubóstwo. Formułuje definicję ubóstwa, rozróżnia ubóstwo na poziomie indywidualnym i krajowym oraz potrafi opisać podstawy mechanizmu działania mikrokredytów.

bit.ly/CEOOgraniczyćUbóstwo

- **HISTORIA:** Ćwiczenie wprowadzi uczniów i uczennice w zagadnienie ubóstwa, wyjaśniając jego podstawowe mechanizmy, przejawy, przyczyny oraz konsekwencje. Odwołując się do przykładu zaczerpniętego z dziewiętnastowiecznej Galicji, młodzież przeanalizuje kwestię ubóstwa także w jej współczesnym wymiarze.

bit.ly/CEOGolicjaGłodomeria

- **ETYKA.** Scenariusz ma za zadanie zapoznać uczniów i uczennice ze zjawiskiem relatywizmu ubóstwa oraz różnicą pomiędzy ubóstwem indywidualnym a ubóstwem państwa. Poprzez przyjęcie perspektywy Innego młodzież rozwinie poczucie empatii. W trakcie zajęć uczniowie i uczennice poznają również podobieństwa i odmienności między sytuacją ludzi ubogich w krajach globalnej Północy i globalnego Południa. W dyskusji będą mogli wyrazić swoje poglądy i poszerzyć wiedzę na temat współzależności między tymi regionami w obszarze jakości życia obywateli i obywaterek.

bit.ly/JakiKrajTakaBieda

DZIAŁAMY:

- Organizowanych jest wiele internetowych zbiórek dla osób ubogich. Każdy i każda z was może wesprzeć te inicjatywy. Pamiętajcie jednak, aby sprawdzić, czy organizator jest rzetelny i zebrane środki na pewno trafią do osób, które ich potrzebują. Wśród organizacji, które przyczyniają się do walki z ubóstwem polecamy UNICEF i Polską Akcję Humanitarną. Na ich stronach internetowych znajdziecie informacje o aktualnych działaniach i kampaniach.
- Zorganizujcie w szkole (np. w ramach szkolnego programu wolontariatu) zbiórkę odzieży, kosmetyków, zabawek lub książek dla wybranego ośrodka pomocy społecznej. Najlepiej zapytajcie wcześniej pracowników takiego ośrodka, jakie przedmioty są najbardziej potrzebne. Na pewno znajdziecie w domu wiele rzeczy (nieużywanych i w dobrym stanie), które mogą przydać się innym, część drobnych przedmiotów możecie też zakupić. Popularną ostatnio inicjatywą jest przygotowywanie klasowej szlachetnej paczki na Boże Narodzenie. Więcej na ten temat: bit.ly/DZIAŁAJWolontariatWSzkole.
- Chcecie dotrzeć z waszą inicjatywą do szerszego grona odbiorców? Zorganizujcie koncert charytatywny albo wystawę w bibliotece lub galerii. Zapewne znajdziecie sprzymierzeńców w osobach lokalnych władz lub aktywistów. A może jakaś znana postać z waszej miejscowości włączy się w wasze działania? Do promocji nakłońcie miejscowe media np. gazety czy rozgłośnie radiowe. Reklama przyda się, aby osiągnąć lepszą frekwencję. Więcej pomysłów na działania znajdziecie na stronie: dzialasz.ceo.org.pl.

2 ZERO GŁODU

Kobieta z dzbanem zir, który pełni funkcję lodówki, Sudan.
Foto 2: Practical Action

ZERO GŁODU

Cel 2: Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo

Głód to jedno z najbardziej wstydliwych wyzwań współczesności. Co dziewiąty człowiek na świecie jest niedożywiony.

Obecnie żywności produkuje się wystarczająco dużo, by nakarmić każdego. Mimo to na świecie wciąż jest obecny głód. Wpływa na niego np. **marnowanie dużej ilości jedzenia** (zarówno w domach, jak i podczas produkcji i sprzedaży). Głód wynika również z tego, że wielu ludzi nie ma dostępu do jedzenia dostarczającego **zróżnicowanych wartości** odżywczych (tzw. głód utajony) lub brakuje im wiedzy na ten temat.

Głód może również być powodowany złożonymi czynnikami zewnętrznymi i politycznymi, takimi jak: **skutki zmiany klimatu** (gdy np. dotychczasowe tereny rolne zamieniają się w pustynie), **katastrofy naturalne**, **konflikty zbrojne**, **ubóstwo i ceny żywności**, które pozostają poza zasięgiem najuboższych.

Aktualnym wyzwaniem, z którym musimy się zmierzyć, jest zwiększenie **bezpieczeństwa żywnościowego**, czyli dostępu wszystkich ludzi do bezpiecznej i wartościowej żywności.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. wyeliminowanie głodu i zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do bezpiecznej, pożywnej żywności w wystarczającej ilości przez cały rok, zrównoważona produkcja żywności, zwiększenie wydajności, przygotowanie się do zmian klimatycznych, poprawienie jakości gleby i gruntów.

UCZYMY SIĘ:

- **GEOGRAFIA.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice zapoznają się z zagadnieniami niedożywienia i marnowania żywności. Utworzą hierarchię przyczyn występowania na świecie zjawiska niedożywienia. Podadzą propozycje rozwiązań ograniczających ilość marnowanej żywności w skali globalnej i lokalnej.

bit.ly/CEOŻywnośćNaŚwiecie

- **BIOLOGIA.** Dzięki ćwiczeniu uczniowie i uczennice poznają pojęcie zrównoważonej diety i role składników pokarmowych. Dowiadują się, z jakimi problemami borykali się mieszkańcy i mieszkanki gwatemalskiej wioski Xecaquixan i jak udało im się je rozwiązać.

bit.ly/ZrównowazonaDietaMajów

- **RELIGIA:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają zjawisko głodu i niedożywienia na świecie, zaś punktem wyjścia do tych rozważań jest analiza modlitwy *Ojcze nasz* i zawarta w niej prośba o „chleb powszedni”. Scenariusz zwraca uwagę na paradoksalny w kontekście głodu i niedożywienia globalny proceder marnowania żywności i zachęca młodzież do pochylenia się nad możliwościami przeciwdziałania mu. Młodzież bada przyczyny braku bezpieczeństwa żywnościowego i stara się wskazać możliwe działania i rozwiązania.

bit.ly/ChlebaNaszego

- **WOS:** W trakcie lekcji młodzież będzie mogła zastanowić się nad różnymi aspektami produkcji paliwa z roślin (biopaliwa, agropaliwa) w odniesieniu do kwestii głodu i niedożywienia na świecie.

bit.ly/CEOCukierPaliwo

DZIAŁAMY:

- Marnując żywność, napędzamy konsumpcję, która jest jedną z przyczyn głodu na świecie. Zainteresujcie się sposobem, w jaki wy i wasze rodziny gospodarujecie jedzeniem. Jak często w sklepie kupujecie produkty spożywcze spoza listy zakupów? Czy wiecie, czym różnią się produkty z terminem ważności „najlepiej spożyć przed” od „należy spożyć do”? Jaką część waszych śmieci stanowi jedzenie? Jak w kuchni wykorzystać żywność, która zazwyczaj ląduje w koszu? Wiedzę i inspiracje możecie czerpać np. z książki pt. *Gotuję, nie marnuję* Sylwii Majcher.
- Poszukajcie w swojej okolicy jadalni. To miejsce, do którego można oddać i z którego można zabrać żywność. Jeśli w domu zostało wam za dużo jedzenia, możecie podzielić się nim z innymi poprzez zanieśenie go do jadalni. A może warto zorganizować takie miejsce w waszej szkole? Wystarczy mała szafka na korytarzu lub w innej ogólnodostępnej przestrzeni. Zobaczcie, jak powstają jadalnie i gdzie się znajdują: facebook.com/FoodsharingPolska/.
- Zgłębcie i promujcie temat lokalnej produkcji żywności. Kupowanie u okolicznych rolników i rolniczek ma wiele zalet – wspieranie małych firm służy lokalnej gospodarce, a sezonowe i lokalne produkty są dobre dla naszego zdrowia. Postarajcie się ograniczyć kupowanie w sklepach wielkopowierzchniowych na rzecz miejsc, gdzie możecie znaleźć produkty lokalne. Takie towary mogą być czasami droższe, ale koszty są tak obliczone, żeby osoby związane z ich produkcją i transportem uczyliwie na nich zarabiali. Więcej informacji znajdziecie tutaj: bit.ly/LokalnaŻywność.

DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA

Cel 3: Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt

Według danych ONZ dzieci, których matki posiadają choć podstawowe wykształcenie lub pochodzą z zamożnych rodzin, mają większą szansę na przeżycie. Od 2000 roku szczepienia m.in. przeciwko odrze zapobiegły 15,6 milionom zgonów.

Do osiągnięć międzynarodowej społeczności w ostatnich latach należą: **poprawa warunków sanitarnych i dostępu do czystej wody, stopniowa eliminacja chorób takich jak malaria, gruźlica i polio, a także spowolnienie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS**. Jednak przed nami stoi nadal bardzo dużo wyzwań, od poprawy stanu zdrowia psychicznego i bezpieczeństwa na drogach, przez ułatwienie dostępu do służby zdrowia, po zwiększenie świadomości na temat zdrowia reprodukcyjnego i szkodliwego wpływu tytoniu. **Nie chodzi tylko o ratowanie życia, ale również o budowanie zdrowych społeczeństw.**

Na wiele czynników wpływających na nasz stan zdrowia i dobrobyt (tj. polityka państwa, stan powietrza, zmieniający się klimat) mamy tylko pośredni wpływ. Jednak wiele z nich dotyczy naszych indywidualnych wyborów i **tylko od nas zależy, czy zawalczymy o swoje zdrowie.**

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie powszechnej opieki zdrowotnej, znaczne zwiększenie finansowania ochrony zdrowia, zapobieganie i leczenie uzależnień od środków odurzających, promowanie zdrowia psychicznego i dobrostanu.

UCZYMY SIĘ:

- **HISTORIA:** Ćwiczenie omawia przyczyny i konsekwencje epidemii w przeszłości oraz współcześnie, wyjaśniając, czym są globalne współzależności oraz jakie znaczenie ma współpraca międzynarodowa. Młodzież zapozna się z przykładami dotyczącymi epidemii dżumy, a także SARS oraz eboli, i wymieni przykłady działań, które mogą pomóc w zapobieganiu epidemiom w przyszłości.

bit.ly/CEOCzarnaŚmierć

- **WOS:** Podczas lekcji uczniowie i uczennice zastanowią się, w jakim stopniu współczesny rynek farmaceutyczny podlega procesowi globalizacji i sformułują własną definicję globalizacji. Zapoznając się z różnymi stanowiskami, młodzież dowie się, czym są leki generyczne i jakie mają znaczenie we współczesnym świecie.

bit.ly/CEODostępDoLeków

- **BIOLOGIA.** Poprzez grę uczniowie i uczennice poznają fakty dotyczące malarii, jej objawów i zapobiegania. Dowiadują się, jaki wpływ ma malaria na mieszkańców i mieszkanki globalnego Południa oraz jaki jest jej związek z Polską.

bit.ly/CEOTajemniczaChoroba

- **JĘZYK POLSKI:** Przeczytawszy utwory Jana Kochanowskiego oraz Ignacego Krasickiego, młodzież dowie się, że porady dawnych poetów, aby dbać o swoje zdrowie, nie straciły na aktualności. Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na wpływ zanieczyszczonego środowiska na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata. Młodzież wspólnie zastanawia się nad działaniami, które można podjąć, aby zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie.

bit.ly/CEOSzlachetneZdrowie

DZIAŁAMY:

- W dziedzinie zdrowia pierwszym krokiem, który możemy wykonać, by przyczynić się do światowej zmiany, jest dbanie o siebie i prowadzenie zdrowego trybu życia. Poczytajcie o zdrowym stylu życia i zróbcie listę nawyków, które chcielibyście w sobie wyrobić. Może zorganizujecie klasowe wyzwanie np. tydzień bez słodczy? Albo zawody w tym, kto więcej kilometrów przejedzie na rowerze? Ułatwi wam to aplikacja na telefon, gdzie będziecie mogli dzielić się swoimi wynikami, np. Endomondo. Wskazówką może być infografika przygotowana przez Fundację Szkoła z Klasą: bit.ly/InfografikaZdrowie.
- Przygotujcie w szkole Dzień Zdrowia. Zorganizujcie spotkanie z dietetykiem lub dietetyczką, możecie też zaprosić przedstawicieli i przedstawicielki różnych dyscyplin sportowych, niech podzielią się z waszą społecznością szkolną inspiracją do różnych form aktywności fizycznej. Pamiętajcie, że w definicji zdrowia mieści się zarówno dobrostan fizyczny, jak i psychiczny czy społeczny – w tym wypadku jako specjalistę lub specjalistkę możecie zaprosić psychologa lub psycholożkę. W ramach działań przygotujcie też materiały na temat największych wyzwań dotyczących zdrowia, z którymi mierzy się ludzkość. Więcej informacji na ten temat znajdziecie w artykule: bit.ly/CEOGlobalneZdrowie.
- Zdrowie ludzi na świecie zależy między innymi od zasobów, którymi dysponujemy, aby o nie dbać. Jednym z takich zasobów, zależnym w 100% od naszej gotowości do dzielenia się nim, jest krew. W ramach pomagania i szerzenia wiedzy jednocześnie możecie zorganizować akcję krwiodawstwa i przy okazji promować oddawanie szpiku. Regionalne Centra Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa często dysponują ambulansami, w których można oddać krew, i udostępniają je wraz z personelem (jeśli tylko zostaną zapewnione odpowiednie warunki) podczas np. pikników lokalnych. Więcej informacji znajdziecie tutaj: krwiodawcy.org.

DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

Cel 4: Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie

Na przestrzeni lat dokonano znacznego postępu w zwiększeniu dostępu do edukacji. Jednak wciąż 617 milionów młodych ludzi na całym świecie nie posiada podstawowej umiejętności pisania, czytania i liczenia, a 57 milionów dzieci w krajach Globalnego Południa nie uczęszcza do szkoły.

Co kryje się pod pojęciem „dobra jakość edukacji”? ONZ nie skupia się na średniej ocen ani wynikach testów. Pomysłodawcom Celów Zrównoważonego Rozwoju chodzi raczej o edukację, która pozwala **żyć godnie w dorosłym życiu** (od umiejętności technicznych, po rozwój przedsiębiorczości) oraz taką, która pomaga **budować lepszy świat** (jak np. edukacja na temat zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci czy wspólnej odpowiedzialności za świat). Na edukację można też spojrzeć jako na drogę do **zrozumienia świata oraz poznania samego siebie**. Pomagają w tym umiejętności krytycznego myślenia i nazywania emocji, świadomość zarówno własnych poglądów jak i ograniczeń.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie wszystkim dziewczętom i chłopcom ukończenie nieodpłatnej, sprawiedliwej i dobrej jakości edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, wyeliminowanie nierówność płci w edukacji.

UCZYMY SIĘ:

- **JĘZYK POLSKI:** Ćwiczenie zwraca uwagę młodzieży na problematykę równości płci oraz znaczenie edukacji dziewcząt i kobiet w perspektywie globalnej. Uczniowie i uczennice dowiadują się, w jaki sposób wykształcenie kobiet przekłada się nie tylko na kwestie społeczne, związane np. z funkcjonowaniem rodziny, ale także na życie gospodarcze czy polityczne.

bit.ly/CEOEdukacjaDziewczat

- **JĘZYK ANGIELSKI:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają historię życia uboższego chłopca, który dzięki dostępowi do edukacji jest w stanie poprawić swoją sytuację życiową. Podczas lekcji będą mieli możliwość przeanalizowania swojej sytuacji i możliwości jakie posiadają, aby odnieść w życiu sukces. Ponadto młodzież doskonali umiejętności czytania ze zrozumieniem oraz poszerza swoje słownictwo.

bit.ly/CEODnieslismySukces

- **GODZINA WYCHOWAWCZA:** Celem zajęć jest dostrzeżenie podobieństw i różnic pomiędzy swoim życiem a życiem – i jego perspektywami – naszych rówieśników z Ugandy. Również z perspektywy tego, jak wygląda ich nauka i czas wolny.

bit.ly/CEOBosco

- **JĘZYK POLSKI:** Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na to, że nowela Bolesława Prusa porusza wciąż aktualne tematy związane z zapewnieniem wszystkim dzieciom na świecie właściwej opieki medycznej, edukacji i godnego życia. Na podstawie zdobytej podczas zajęć wiedzy, między innymi na temat Konwencji o prawach dziecka, młodzież zastanawia się, jakie są najważniejsze prawa dzieci i co można zrobić, aby były one przestrzegane. Scenariusz zajęć można wykorzystać w trakcie omawiania lektury lub na koniec tego procesu, poszerzając kontekst utworu o zagadnienie praw dziecka.

bit.ly/CEOKatarynkaPrus

DZIAŁAMY:

- Jednym ze światowych wyzwań związanym z edukacją jest fakt, że w nierównym stopniu odpowiada ona na potrzeby dziewcząt i chłopców. Zaplanujcie, przeprowadźcie i podsumujcie projekt w temacie związanym ze studiami kobiet na kierunkach ścisłych, np. *Dlaczego warto studiować kierunki informatyczne?* Dzięki temu zarówno uczniowie jak i uczennice z waszej szkoły poznają zawód informatyka/czki, a może kilka dziewcząt po raz pierwszy pomyśli, że może go wykonywać. Materiały, które poprowadzą was przez projekt znajdziecie tu: bit.ly/WnSProjekt.
- Przeczytajcie i upowszechnijcie w waszej szkole Kodeks informowania o krajach Południa: bit.ly/KodeksInformowania. Jego celem jest zwrócenie uwagi na przekaz dotyczący krajów globalnego Południa, który tworzymy na co dzień. Często nieświadomie używamy obrazów i informacji w sposób, który powieła istniejące stereotypy. Kodeks zwraca uwagę na to, że zawsze powinniśmy zatrzymać się i zastanowić nad tym, jak przedstawiamy kraje globalnego Południa – czy nasze informacje pochodzą z wiarygodnego źródła, a obraz, który pokazujemy, jest etyczny, aktualny i opisujący tamtejszą rzeczywistość. Po przeczytaniu Kodeksu możecie zorganizować dyskusję, wystawę zdjęć lub wykład, tak by w atrakcyjnej formie spopularyzować wiedzę o Kodeksie.
- Zrealizujcie kampanię informacyjną na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju. Zastanówcie się, w jaki sposób najlepiej zaprezentować je Waszej społeczności lokalnej. Może wystawa zdjęć połączona z konkursem fotograficznym na najlepsze zdjęcia (te z daleka i z bliska) przedstawiające Cele? A może stworzyć film pokazujący, w jaki sposób działając lokalnie, można się przyczynić do globalnej zmiany?

5 RÓWNOŚĆ
PŁCI

Zajęcia Letniej Szkoły Fizyki, Polska.
Foto. 5: CEO

RÓWNOŚĆ PŁCI

Cel 5: Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt

Zapewnienie kobietom i dziewczętom równego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej i pracy oraz do udziału w sprawach politycznych i ekonomicznych wzmocni zrównoważoną gospodarkę oraz przyniesie korzyści społeczeństwom i całej ludzkości.

Dlaczego równość płci ma znaczenie? Jest wiele argumentów. Po pierwsze i najważniejsze: **wszyscy ludzie rodzą się równi pod względem swoich praw** (jak zapisano w pierwszym artykule Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka). Poza tym równość płci ma wpływ na sytuację ekonomiczną kraju: większa **liczba kobiet na rynku pracy** prowadzi do zmniejszenia ubóstwa. Równość płci oznacza także **ochronę przed przemocą fizyczną** (która również w Polsce stanowi społeczny problem) oraz zakończenie dyskryminacji, dzięki czemu kobiety i dziewczęta będą miały równy dostęp do edukacji, miejsc pracy, a także na równi z mężczyznami będą podejmowały decyzje jako urzędniczki i członkinie władz.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zakończenie dyskryminacji oraz przemocy we wszystkich formach wobec kobiet i dziewcząt na całym świecie i zapewnienie im udziału w podejmowaniu decyzji w życiu politycznym i ekonomicznym.

UCZYMY SIĘ:

- **MATEMATYKA:** Ćwiczenie, przedstawiające temat niepłatnej pracy kobiet i mężczyzn, jest propozycją utrwalania umiejętności obliczeniowych uczniów i uczennic. Tematyka ćwiczenia nawiązuje do problematyki nierównego traktowania obydwu płci, co może być inspiracją do dyskusji o przyczynach, nasileniu i możliwych zmianach tego mechanizmu w różnych częściach świata.

bit.ly/PracaBezWynagrodzenia

- **JĘZYK POLSKI:** Lekcja ma na celu powtórzenie i utrwalenie wiadomości o przemówieniu. Przykładem, na którym analizowana będzie ta forma wypowiedzi, jest wystąpienie dotyczące równości płci. Uczniowie i uczennice dzięki temu przyjrzą się temu zagadnieniu i będą mieli okazję wypowiedzieć się na temat równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

bit.ly/PIRownoscPłci

- **GEOGRAFIA.** Uczniowie i uczennice porównują dane na temat wykształcenia, zatrudnienia i zarobków kobiet w Polsce, krajach globalnej Północy i globalnego Południa, określają podobieństwa i różnice, poszukując ich przyczyn. Dostrzegają znaczącą rolę kobiet w budowaniu zrównoważonego społeczeństwa i gospodarki.

bit.ly/CEOSytuacjaKobiet

- **HISTORIA:** Podczas omawiania zagadnienia ruchów społecznych na przełomie XIX i XX wieku, w tym kwestii emancypacji kobiet i ruchu feministycznego, możesz zaproponować młodzieży podjęcie tego tematu w ramach projektu edukacyjnego. Zachęć, aby uczniowie i uczennice (przy Twoim wsparciu) określili dokładny obszar tematyczny projektu, jego cel oraz etapy realizacji, a także wykonali poszczególne działania oraz zaprezentowali wyniki swojej pracy na szerszym forum.

bit.ly/WSKgdybyHistoria

DZIAŁAMY:

- Przyjrzyjcie się postaciom wybitnych współczesnych kobiet, które działają na rzecz pozytywnej zmiany w świecie i zorganizujcie w waszej szkole wydarzenie im poświęcone - wystawę opowiadającą o ich pracy, stronę internetową poświęconą ich działalności, spotkanie z taką działaczką z waszej okolicy. Przykładem lub punktem wyjścia mogą być opowieści o kobietach, które działają w swoich społecznościach lokalnych na rzecz ograniczenia zmiany klimatu: bit.ly/KobietyNaRzeczKlimatu, czy historie kobiet aktywnych w czasach wojny w Polsce: bit.ly/KobietyWobecWojny.
- Jednym z przykładów zwiększających zaangażowanie kobiet w podejmowanie decyzji w społeczności lokalnej oraz odpowiadających na ich potrzeby może być powołanie rady kobiet jako ciała doradczego dla lokalnych władz (o Radzie Kobiet w Słupsku możecie przeczytać tu: www.slupsk.pl/dialog/rada-kobiet/). Zrealizujcie działanie badające potrzeby mieszkanek waszej okolicy i szukające adekwatnej odpowiedzi na te potrzeby, np. przeprowadźcie ankiety i przedstawcie wyniki w urzędzie. Możecie również sprawdzić, w jakim stopniu kobiety i mężczyźni są reprezentowani w waszych lokalnych władzach i ciałach doradczych.
- Zapoznajcie się z pojęciami takimi jak: luka płacowa, szklany sufit, lepka podłoga, nieodpłatna praca kobiet, parytet, zagrożenie stereotypem (definicje możecie znaleźć tu: rownosc.info). Następnie przeprowadźcie ankietę badającą znajomość tych pojęć wśród lokalnej społeczności. Wyniki ankiety połączone z akcją informacyjną możecie opublikować np. w szkolnej gazetce, na fanpage'u lub stronie szkoły, czy nawet w lokalnych mediach.

6

CZYSTA WODA
I WARUNKI
SANITARNE

Młoda dziewczyna nabiera czystej wody, Nepal. Foto. 6: Practical Action

CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE

Cel 6: Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi

Wszyscy na świecie powinni mieć dostęp do czystej wody. Znaczenia wody dla każdego człowieka, a nawet dla każdego organizmu żywego zwyczajnie nie da się przecenić. Bez niej życie jest niemożliwe.

Pomimo tego, że na naszej planecie mamy wystarczającą ilość wody pitnej, wciąż **brakuje** jej ponad 40% ludzi na świecie. Jednym z przykładów **konsekwencji braku dostępu do czystej wody** są biegunka i jej powikłania. Z ich powodu każdego dnia umiera około 1000 dzieci. Poprawienie warunków sanitarnych i dostępu do wody pitnej w krajach Globalnego Południa wymaga **inwestycji w technologie** umożliwiające gromadzenie i odsalanie wody, oczyszczanie ścieków oraz ponowne wykorzystanie wody.

Celem ONZ do 2020 jest roku zapewnić ochronę i odnowić ekosystemy, w których woda odgrywa główną rolę, tj. góry, lasy, tereny podmokłe, rzeki, jeziora i wody podziemne.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie powszechnego i sprawiedliwego dostępu do bezpiecznej wody pitnej po przystępnej cenie, zapewnienie dostępu do odpowiednich i godziwych warunków sanitarnych i higienicznych, poprawienie jakości wody, ograniczenie niepotrzebnego zużycia wody.

UCZYMY SIĘ:

- **CHEMIA:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice na przykładzie zanieczyszczonej wody nauczą się rozróżniać mieszaninę jednorodną od niejednorodnej i dowiedzą się, jakie są sposoby rozdzielania mieszaniny na składniki wyjściowe. Młodzież zastanowi się, jakie znaczenie ma umiejętność uzyskiwania wody pitnej z mieszanin niezdatnych do picia.

bit.ly/WodaMieszanina

- **MATEMATYKA:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice będą doskonalić umiejętność dokonywania działań na ułamkach dziesiętnych: obliczą koszt wody, jaką zużywa statystyczny Polak i Polka, oraz porównają koszty zużycia wody w różnych regionach w Polsce i w wybranych krajach na świecie. Młodzież zastanowi się, dlaczego woda jest ważna dla funkcjonowania człowieka i całych społeczeństw oraz co może zrobić, aby zapewnić wszystkim mieszkańcom i mieszkańcom świata dostęp do czystej wody w potrzebnej ilości i w przystępnej cenie.

bit.ly/KosztWody

- **PLASTYKA:** Uczniowie i uczennice dowiedzą się, czym jest ślad wodny, a następnie stworzą plakaty prezentujące „dekalog” oszczędzania wody. Z zakresu zagadnień sztuk plastycznych młodzież zapozna się z formą artystyczną, jaką jest plakat.

bit.ly/CEOŚladWodny

- **ETYKA:** Scenariusz zwraca uwagę na zagadnienie korzystania z zasobów naturalnych, na przykład wody. Uczniowie i uczennice przyglądają się kwestii zasobów z perspektywy praw człowieka i zastanawiają, w jaki sposób dostęp do wody wpływa na jakość życia ludzi. Zajęcia stwarzają okazję do refleksji nad deficytem wody, który staje się powszechnym problemem bez względu na szerokość geograficzną. Scenariusz akcentuje potrzebę współodpowiedzialności za zasoby naturalne na przykładzie wody.

bit.ly/PrawoDoWody

DZIAŁAMY:

- Oszczędzajcie wodę bezpośrednio i pośrednio. Zakręcajcie wodę przy myciu zębów i naczyń, weź prysznic zamiast kąpieli, z rozwagą podlewaj kwiaty (wykorzystuj wodę np. po umyciu warzyw i owoców). Pomyślcie również o wodzie, którą zużywasz pośrednio, kupując różnorodne produkty m.in. spożywcze i elektroniczne. Wybierajcie sprzęty oznaczone kategorią A – pralki pobierające mniej wody czy wydajne krany. Zwróćcie uwagę na żywność, którą spożywacie. Rolnictwo to główny konsument wody, np. produkcja wołowiny (1 kg) – wymaga ok. 15 tys. l wody, ziemniaków (1 kg) – ok. 190 l. Wybierając co jecie, pomyślcie również o tym „ile wody zjadacie”. Wsparcie was mogą informacje stąd: bit.ly/ProduktyŚladWodny.
- Zorganizujcie kampanię informacyjno-edukacyjną wokół najbliższego zbiornika (źródła) wody w okolicy. Wspólnie uprzątnijcie teren. Przygotujcie z grupą projektową plakat informacyjny lub prezentację. Zwróćcie uwagę na problem, jakim jest w Polsce jakość wód (niedostateczne oczyszczanie ścieków, brak odpowiedniego finansowania). Przygotujcie rady na temat oszczędzania wody.
- W Polsce coraz popularniejsze jest gromadzenie wody deszczowej. Takie rozwiązania promują np. samorządy w Krakowie, Sosnowcu, Wrocławiu. Wodę deszczową można wykorzystać np. do podlewania ogrodu, oszczędzając w ten sposób wodę pitną i chroniąc klimat. Może to rozwiązanie dla waszej okolicy? Stosuje się je już w wielu miejscach na świecie, wasza społeczność lokalna może być następną! Więcej informacji: bit.ly/GromadzenieDeszczowki.

CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

Cel 7: Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

Dostęp do nowoczesnej i czystej energii oznacza poprawę poziomu życia. Niestety obecnie nadal 3 miliardy ludzi w celu ogrzania i posilenia się musi polegać na węglu, drewnie i węglu drzewnym oraz odpadach pochodzenia zwierzęcego.

60% światowej emisji gazów cieplarnianych wiąże się z produkcją energii. Jest to jedna z ważniejszych przyczyn **zmiany klimatu**, dlatego musimy ograniczyć udział węgla w produkcji energii. Unowocześnienie źródeł energii wiąże się także z **poprawą jakości powietrza**. W Polsce dzieje się to np. dzięki odchodzeniu od spalania odpadów lub węgla złej jakości oraz rezygnacji z pieców, które spalają te surowce w nieefektywny sposób. Na Sri Lance ten sam efekt ma rezygnowanie z lamp naftowych i kuchenek na drewno lub odchody zwierzęce.

Lokalna produkcja energii z wykorzystaniem źródeł odnawialnych – np. słońca lub wiatru, pozwala uniezależnić użytkowników od dostawców energii. Oznacza to również łatwiejszy **dostęp do nowych technologii**. Dzięki temu ludzie z dala od miast mogą np. skorzystać z bankowości mobilnej lub sprawdzić prognozę i ostrzeżenia pogodowe.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie powszechnego dostępu do przystępnych cenowo, niezawodnych i nowoczesnych usług energetycznych oraz popularyzacja odnawialnych źródeł energii.

UCZYMY SIĘ:

- **FIZYKA:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice dowiadują się, jak zapewnić dostęp do energii elektrycznej mieszkańcom i mieszkankom obszarów niezelektryfikowanych i wykonują obliczenia mocy i pracy. Poznają też historię swojego rówieśnika Williama Kamkwamby, który na podstawie obrazów z podręcznika stworzył elektrownię wiatrową (jego historię pokazuje również niedawno nakręcony film pt. *O chłopcu, który ujarzmił wiatr* (Netflix).

bit.ly/UjarzmicWiatr

- **BIOLOGIA:** Podczas lekcji uczniowie i uczennice zapoznają się z problematyką agropaliw oraz poznają rośliny używane do ich produkcji.

bit.ly/Agropaliwa

- **PLASTYKA:** Architektura wpływa na nasze samopoczucie, a często również na sposób naszego funkcjonowania. Jest też nierozłącznie związana z naturą – korzysta z różnych zasobów, a także „sąsiaduje” z nią wszędzie, gdzie się pojawia. Projekt zachęca uczniów i uczennice do wszechstronnego spojrzenia na architekturę i zaprojektowania domu, budynku użyteczności publicznej lub miasta z uwzględnieniem różnych aspektów, np. kulturowych, środowiskowych, a także z myślą o jego funkcjonalności i bezpieczeństwie dla przyszłych użytkowników i użytkowników.

bit.ly/CEOZaprojektujRównowagę

- **CHEMIA:** Uczniowie poznają alternatywne źródła energii oraz możliwości ich zastosowania. Wyjaśniają wpływ wybranych sposobów uzyskiwania energii na stan środowiska i życie ludzi.

bit.ly/EnergiaKimat

DZIAŁAMY:

- Zorganizujcie w swojej szkole debatę na temat energii, uwzględniając w dyskusji aspekty dotyczące samych konsumentów, społeczności lokalnej i globalnego działania na rzecz zrównoważonego rozwoju. Możecie się podeprzeć publikacją o tym, w jaki sposób debatować na te tematy: bit.ly/CEO_Stwórz_klimat_do_rozmów.
- Obejrzyjcie film pt. *Punkt krytyczny. Energia od nowa* (bit.ly/PunktKrytyczny_WWF) opracowany przez WWF Polska. Zorganizujcie działanie popularyzujące zawarte w nim informacje, np. konkurs wiedzy w szkole na temat zmiany klimatu i energii, gazetkę ścienną na ten temat, czy wykład ze specjalistą od zmiany klimatu.
- Zorganizujcie w szkole konkurs na najbardziej efektywne źródło energii odnawialnej wykonane rękami uczniów i uczennic. Wraz z nauczycielem lub nauczycielką fizyki określcie kryteria i zorganizujcie jury, które będzie oceniać prace. Przyznajcie nagrodę im. Williama Kamkwamby – mieszkańca Maławi, który w wieku 13 lat zbudował turbinę wiatrową mając za źródło rysunek w książce. Przyznanie nagrody możecie połączyć z projekcją filmu na jego temat pt. *Ujarzmić wiatr* (bit.ly/UjarzmicWiatrFilm) lub *O chłopcu, który ujarzmił wiatr* (Netflix).

8 WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA

Młody mężczyzna z własną firmą
reperującą rowery, Bangladesz.
Foto. 8: Practical Action

WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA

Cel 8: Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi

Wskaźniki, za pomocą których opisuje się rozwój gospodarczy (takie jak PKB na mieszkańca) wskazują na poprawiającą się sytuację ludności, jednak wciąż mniej więcej połowa ludzi na świecie żyje za nie więcej niż 2 dolary amerykańskie dziennie.

Wzrost gospodarczy jest często wykorzystywany jako wyznacznik dobrobytu, jednak postrzeganie go jako jedyne go czynnika jakości życia jest błędem. Obliczając wzrost gospodarczy, nie bierze się pod uwagę np. tego, **czy poprawa ogólnego stanu gospodarki prowadzi również do zmniejszenia nierówności między ludźmi**. Dodatkowo wzrost gospodarczy wiąże się ze zwiększeniem wykorzystywania zasobów naszej planety, w wyniku czego następuje **niszczenie środowiska**. Dlatego ONZ zwraca uwagę na znaczenie zrównoważonego rozwoju, który uwzględnia potrzeby zarówno ludzi, jak i środowiska oraz pozwala skorzystać tym, którzy dotąd nie mieli zasobów niezbędnych do dobrego życia.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zmniejszenie zużycia surowców naturalnych, zapewnienie zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich ludzi, zapewnienie jednakowego wynagrodzenia za pracę o jednakowej wartości oraz promowanie bezpieczeństwa pracy.

UCZYMY SIĘ:

- **HISTORIA.** Ćwiczenie stanowi rozwinięcie tematyki ruchu spółdzielczego, którego działalność w zaborze austriackim zaowocowała powstaniem pierwszej polskiej partii chłopskiej. Młodzież dostrzeże ciągłość historyczną inicjatyw społecznych oraz uświadomi sobie, że różne formy stowarzyszania wpływają na rozwój społeczeństwa obywatelskiego i dobrobytu.

bit.ly/CEORuchSpółdzielczy

- **JĘZYK POLSKI.** Scenariusz jest zaproszeniem do spojrzenia na kwestię sprawiedliwego handlu (fair trade), w tym etycznej mody, i zastanowienia się, czym należy się kierować, dokonując wyboru produktów spożywczych i tekstylnych znajdujących się na sklepowej półce. Podczas lekcji uczniowie i uczennice nauczą się, jak tworzyć wywiad.

bit.ly/CEOSprawiedliwyHandel

- **GEOGRAFIA.** Uczniowie i uczennice przy wykorzystaniu mapek Jeziora Aralskiego doskonala umiejętność określania współrzędnych geograficznych i obliczania rozciągłości południkowej w stopniach i kilometrach. Omawiają globalne i lokalne skutki drastycznego zmniejszenia się powierzchni tego zbiornika dla środowiska naturalnego i gospodarki.

bit.ly/CEOJezioroAralskie

- **WOS:** Młodzież, zastanawiając się, kim jest człowiek przedsiębiorczy, pozna ideę mikrokredytów oraz sylwetkę laureata Pokojowej Nagrody Nobla, Muhammada Yunusa. W oparciu o dwie historie uczniowie i uczennice wezmą udział w dyskusji i wyrobią sobie własne zdanie na temat mikrokredytów.

bit.ly/CEOKobietyIPrzedsiębiorczość

DZIAŁAMY:

- Kupujcie odpowiedzialnie. Planując zakupy starajcie się wybierać lokalnych sprzedawców i producentów. Wspieracie w ten sposób polskie marki i krajowy rozwój gospodarczy. Kupujcie sezonowe warzywa na targach, u okolicznych rolników. Zadbajcie również o to, by produkty które kupujecie pochodziły z zakładów, które gwarantują godne warunki pracy. Buty, odzież, zabawki, elektronika i żywność powinny pochodzić z miejsc przestrzegających praw pracowników. Na stronie www.ekonsument.pl znajdziecie informację o sklepach i miejscach w których kupicie produkty z certyfikatem fair trade (sprawiedliwy handel). W podzieleniu się wiedzą na ten temat może wesprzeć Was plakat: bit.ly/CZRPlakatGospodarka.
- Zapoznajcie się z projektami i organizacjami walczącymi o prawa pracowników, występującymi przeciwko współczesnemu niewolnictwu, pracy dzieci i handlowi ludźmi. Przetłumaczcie artykuł, który was zainteresował i podzielcie się nim w klasie lub napiszcie artykuł i opublikujcie go w gazetce szkolnej lub na portalu młodzieżowym, np. www.youngface.tv.
- Zadbaj o swoje kwalifikacje. Zainwestujcie czas w budowanie swoich umiejętności i kwalifikacji. Rozwijajcie swoje zainteresowania. Przeprowadźcie własny projekt w szkole i nabierzcie nowego doświadczenia i umiejętności. Obecnie prowadzone są różne inicjatywy skierowane do młodych ludzi, którzy np. kończą szkołę: bit.ly/DZIAJAJInicjatywaDlaMłodych.

INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA

Cel 9: Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważony przemysł oraz wspierać innowacyjność

W wielu krajach rozwijających się brakuje podstawowej infrastruktury drogowej, sanitarnej, wodnej oraz elektryczności i technologii informacyjno-komunikacyjnej. Te braki wpływają negatywnie zarówno na gospodarkę jak i na życie ludzi.

Nie bez powodu przemysł kojarzy się z ogołoconym krajobrazem i kominami, z których wydobywają się chmury dymu. Tego rodzaju działalność, poza **negatywnym wpływem na środowisko**, wiąże się też z **nierównościami między ludźmi** – często właśnie najubożsi mieszkają na najbardziej zanieczyszczonych terenach. Przemysł i infrastruktura przyszłości muszą służyć **równości**, ale też **odnowie środowiska naturalnego**. Z tego powodu należy inwestować w innowacyjne technologie, które **pozwolą na oszczędzanie energii i materiałów** podczas produkcji przemysłowej. Trzeba również zadbać o zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do **infrastruktury związanej z edukacją i opieką zdrowotną**.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. rozwijanie niezawodnej infrastruktury dobrej jakości, promowanie przemysłu dbającego o środowisko i ludzi, zwiększenie liczby małych firm oraz ich dostępu do klientów oraz usług finansowych i przystępnych kredytów.

UCZYMY SIĘ:

- **GEOGRAFIA.** Podczas zajęć młodzież podsumowuje wiedzę na temat Doliny Krzemowej i zapoznaje się z wyzwaniami współczesnego świata, które ludzkość może przezwyciężyć za pomocą nowych technologii. Zajęcia mogą być też wstępem do samodzielnego szukania przez uczniów i uczennice możliwości wsparcia realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ.

bit.ly/CEONoweTechnologie

- **WOS.** Łódź wyrosła jako miasto przemysłowe w XIX wieku. Do lat 80. XX wieku była centrum przemysłu włókienniczego i odzieżowego w Polsce. Lata 90. XX wieku stały się początkiem końca włókienniczej Łodzi. Jednym z istotnych czynników była globalizacja gospodarki i napływ na rynek europejski, w tym polski, tanich wyrobów włókienniczych i odzieżowych z Azji. Scenariusz pozwala spojrzeć na proces globalizacji z perspektywy lokalnej.

bit.ly/CEOŚwiatWSzafie

- **JĘZYK POLSKI.** Scenariusz to propozycja zajęć, podczas których uczniowie i uczennice doskonalą umiejętności tworzenia opowiadania. Będzie ono dotyczyło zmiany klimatu, istotnego zagadnienia edukacji globalnej. Młodzież pozna konsekwencje społeczne, gospodarcze i przyrodnicze tego zjawiska w różnych częściach świata oraz zastanowi się nad wpływem działalności człowieka na klimat i możliwościami lepszej ochrony środowiska poprzez indywidualne działania.

bit.ly/CEOCóŚięZmieniło

- **HISTORIA.** Zajęcia pozwolą uczniom i uczennicom poznać problem kolonializmu w XIX wieku z różnych perspektyw i punktów widzenia uczestników oraz uczestniczek tego procesu historycznego. Młodzież dowie się, w jaki sposób kolonializm determinował losy całych pokoleń z różnych części świata.

bit.ly/CEOKolonializmXIX

DZIAŁAMY:

- Bądźcie innowacyjni, rozwijajcie swoje zainteresowania w dziedzinie nauk przyrodniczych, inżynierii i technologii. Przeprowadzajcie eksperymenty i sami konstruujcie wynalazki. Przygodę z eksperymentami możecie zacząć w szkole na lekcjach lub w domu. Skonstruujcie filtr do wody czy kuchenkę solarną. Nie wyrzucajcie starego sprzętu. Gadżety elektroniczne można przekazać dalej, oddać komuś, kto nie może sobie na nie pozwolić. Jeśli jakiś sprzęt przestanie działać, spróbujcie poszukać specjalisty lub specjalistki, który/a go naprawi, np. w lokalnej kawiarence naprawczej. Wykorzystajcie swoje zdolności w obszarze technologii do realizacji tego jak i pozostałych Celów – edukujcie – dzielcie się wiadomościami, nowinkami i pomysłami przez media społecznościowe.
- Razem z innymi uczniami zapoznajcie się z inicjatywą MakerSpace (zaklad.org). Postarajcie się utworzyć taką przestrzeń w szkole. Z pomocą kilku narzędzi możecie zacząć majsterkowanie i wspólne tworzenie dzieł. Na początek spróbujcie wykorzystywać materiały z odzysku (zbiórka w szkole) lub odpady. W Internecie znajdziecie wiele inspiracji, a najlepsze pomysły pojawią się w waszych głowach.
- Bądźcie na bieżąco z tym, co dzieje się w waszej miejscowości w obszarze dziewiątego Celu Zrównoważonego Rozwoju. Jak nowoczesny i dostępny jest transport miejski w waszej okolicy, czy mieszkańcy i mieszkanki mają dostęp do zielonej energii, Internetu?

MNIEJ NIERÓWNOŚCI

Cel 10: Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

Nierówności dzielą społeczeństwo – zarówno to globalne, jak i wewnątrz każdego kraju. Dążenie do zapewnienia równych szans dla wszystkich ludzi to nie tylko nakaz moralny zapisany w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. To też metoda na poprawę dobrobytu całej ludzkości.

Nierówności wynikają najczęściej z czynników, na które nie mamy wpływu: z ubóstwa, pochodzenia, płci, wieku, orientacji seksualnej, religii itp., a ich konsekwencje są dla nas dotkliwe. Jednym z przejawów nierówności jest dyskryminacja. Oznacza ona ograniczenie dostępu do potrzebnych dóbr i usług dla ludzi z określonej grupy. Mowa np. o dostępie do jedzenia, leczenia, edukacji wysokiej jakości. Dyskryminacją jest również odrzucenie lub wyśmianie kogoś z grupy ze względu na jakąś jej lub jego cechę: płeć, wygląd, posiadanie lub nie jakichś przedmiotów, wyznanie, orientację seksualną czy kolor skóry. Jeśli się dobrze nad tym zastanowić, to **każdy i każda z nas w ciągu jednego dnia może dyskryminować, jak i być obiektem dyskryminacji**. Codziennie też mamy szansę wyciągnąć rękę do osób jej doświadczających.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. promowanie i wzmocnienie praw politycznych i aktywności gospodarczej i politycznej wszystkich ludzi bez względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, pochodzenie, religię lub posiadane środki bądź inny.

UCZYMY SIĘ:

- **PLASTYKA:** Młodzież odwołuje się do własnych doświadczeń i zastanawia się, co to znaczy być „obcym”, „innym”, „nowym”, co wprowadzi ją w zagadnienie migracji oraz różnorodności i stosunków międzykulturowych. Zajęcia mają na celu kształtowanie empatii i poczucia solidarności u młodych ludzi oraz uwrażliwienie ich na kwestie społeczne – m.in. na sytuację uchodźców i uchodźczyń oraz różnych mniejszości – w szerokim tego słowa znaczeniu. To także przestrzeń na refleksję nad sposobami radzenia sobie z poczuciem wyobcowania. Poprzez pracę plastyczną młodzież będzie mogła wyrazić swoje emocje i dowiedzieć się, czym charakteryzuje się ekspresja w sztuce.

bit.ly/WyobcowanieEkspresja

- **GEOGRAFIA.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice uporządkują pojęcia: migracje, emigrant i emigrantka, imigrant i imigrantka, uchodźca i uchodźczyni, saldo migracji oraz wspólnie zastanowią nad przyczynami współczesnych migracji. Przedstawią ruchy migracyjne we współczesnym świecie jako zjawisko powszechne. Dokonają refleksji nad własnymi postawami wobec migrantów i migrantek.

bit.ly/CEOJesteśmyMigrantami

- **MATEMATYKA.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają dane dotyczące skali i rodzaju analfabetyzmu oraz jego zależności z innymi wymiarami rozwoju społecznego. Spróbują określić sposoby na przeciwdziałanie temu problemowi.

bit.ly/CEOAnalfabetyzmProblem

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Ćwiczenie porusza problem globalnego procesu zawłaszczania ziemi, który polega na dzierżawieniu przez rządy i korporacje ziemi w krajach globalnego Południa, w celu uprawy roślin jadalnych i energetycznych. Uczniowie i uczennice zapoznają się z tym zjawiskiem i zarazem ćwiczą zamianę strony czynnej na bierną.

bit.ly/CEOWawłaszczanieZiemi

DZIAŁAMY:

- Bądźcie otwarci. Nauczcie się szanować opinie różne od waszych, jak i odmienność ludzi. Każdy człowiek jest inny. Ma inną historię, wspomnienia, doświadczenia. Bądźcie otwarci na poznawanie innych ludzi, innych punktów widzenia – innej religii, pochodzenia, kultury czy płci. Reagujcie na przejawy dyskryminacji. Jeżeli widzicie osobę potrzebującą pomocy, wesprzycie ją w miarę możliwości, pomóżcie nieść zakupy starszej osobie, wnieść wózek mame z dzieckiem, bądźcie czujni na potrzeby osób z niepełnosprawnością. Możecie np. zgłosić się do wolontariatu koleżeńskiego (wolontariatkolezenski.pl), wspierającego osoby z zespołem Aspergera i autyzmem w nawiązywaniu relacji społecznych.
- W szkole, razem z klasą lub grupą chętnych uczniów, zaplanujcie wizytę w domu opieki lub innej instytucji dbającej o osoby potrzebujące wsparcia. Dowiedzcie się, jakie potrzeby mają takie ośrodki. Możecie regularnie odwiedzać wybraną instytucję lub zorganizować zbiórkę potrzebnych przedmiotów. Jako młodzi ludzie, pamiętajcie o różnych członkach społeczeństwa.
- Zadziałajcie lokalnie. Jeżeli widzicie potrzebę, która ułatwiłaby życie społeczności, w której żyjecie (np. chodnik, podjazd), napiszcie wspólnie z grupą uczniów i uczennic list do administracji lokalnej. Kolejnym pomysłem jest zgłoszenie projektu do lokalnego budżetu partycypacyjnego. By zdiagnozować potrzeby społeczności lokalnej lub szkolnej, możecie przeprowadzić ankietę. Wsparciem w prowadzeniu działań wolontariackich może być materiał: bit.ly/OchotnicyKartyPracy.

ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

Cel 11: Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu

Miasta stoją przed wyzwaniami takimi jak przeludnienie, zanieczyszczenie powietrza czy nadmierna produkcja śmieci. Obecnie 828 milionów ludzi żyje w dzielnicach biedy, liczba ta ciągle wzrasta.

Prawie połowa ludności świata – 3.5 miliarda ludzi – żyje w miastach. Mimo iż zajmują one jedynie 3% powierzchni Ziemi, **odpowiadają za 60-80% zużycia energii i 75% dwutlenku węgla produkowanego przez ludzi.** W związku z przewidywanym wzrostem liczby ludzi zamieszkujących obszary miejskie do 5 miliardów w 2030 roku, potrzebujemy skuteczniej niż do tej pory zarządzać i planować miasta. Dlatego coraz częściej mówi się o **zrównoważonych miastach**, które miałyby zapewnić godne warunki życia, nie stwarzając problemów dla siebie i reszty świata w przyszłości. **Niestety sposobem zrównoważenia niektórych miast Globalnej Północy bywa przeniesienie przemysłu, rolnictwa, a nawet odpadów na Globalne Południe**, co skutkuje powstawaniem dzielnic biedy, pogorszeniem stanu środowiska naturalnego i klimatu oraz powoduje migracje.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do bezpiecznych i przystępnych cenowo mieszkań oraz podstawowych usług oraz wprowadzenie takiego zarządzania miastami, by nie oddziaływały negatywnie na środowisko naturalne.

UCZYMY SIĘ:

- **GEOGRAFIA.** Uczniowie i uczennice poznają współzależności pomiędzy elementami krajobrazu pustynnego i ich wpływ na funkcjonowanie współczesnych miast położonych na pustyniach. Lekcja ma na celu przedstawienie zmian w środowisku naturalnym, powodowanych tendencją do wzrostu gospodarczego i luksusu, skłonić do refleksji dotyczącej kosztów nieograniczonej konsumpcji w obliczu ograniczonych zasobów Ziemi i wskazać możliwości działań zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju.

bit.ly/CEOPustyniaŚrodowisko

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Lekcja skupia się na problemie odpowiedzialnej konsumpcji i nierówności w dostępie do zasobów między globalnym Południem a globalną Północą. Lekcja pokazuje uczniom i uczennicom niektóre konsekwencje wynikające z przeniesienia produkcji elektroniki do krajów globalnego Południa. Ćwicząc czytanie ze zrozumieniem i konstruowanie wypowiedzi, młodzież dowiaduje się, w jaki sposób nasza decyzja o zakupie telefonu czy komputera wpływa na życie ludzi z krajów globalnego Południa.

bit.ly/TelefonBroń

- **PLASTYKA:** Projekt zachęca uczniów i uczennice do wszechstronnego spojrzenia na architekturę i zaprojektowania domu, budynku użyteczności publicznej lub miasta z uwzględnieniem różnych aspektów, np. kulturowych, środowiskowych, a także z myślą o jego funkcjonalności i bezpieczeństwie dla przyszłych użytkowników i użytkowniczek. Projekt pt. *Architektura – zaprojektuj równowagę* to zachęta do przyjrzenia się zagadnieniu zrównoważonego rozwoju przez pryzmat działań artystycznych.

bit.ly/CEOZaprojektujRównowagę

- **GODZINA WYCHOWAWCZA, WOS, JĘZYK POLSKI:** Celem gry jest dostarczenie młodzieży okazji do spojrzenia na swoją miejscowość z niecodziennej perspektywy oraz wypracowania pomysłów na dobre, zrównoważone zarządzanie przestrzenią miejską. W trakcie uczestnicy mogą czuć się jak grupa miejskich planistów/architektów/urbanistów. Ćwiczenie złożone jest z dwóch części – pierwsza będzie się działa w przestrzeni miasta i związane są z nią dwa zadania, kolejnym dwóm zadaniom grupa stawi czoła na miejscu w sali.

bit.ly/CEOMiastoZmian

DZIAŁAMY:

- Zadbajcie o swoje miasto. Wybierzcie komunikację miejską lub rower (czyste powietrze), segregujcie odpady. Weźcie udział w organizowanych akcjach sprzątania miasta lub sadzenia łąk. Sprawcie, by wasze miasto było czyste, przyjazne i nowoczesne, zaczynając od własnych działań.
- Zagłosujcie całą rodziną na projekty w budżecie partycypacyjnym, które sprawia, że wasze miasto będzie bardziej zrównoważone: przyjazna przestrzeń ogólnodostępna dla mieszkańców i mieszkanki (sąsiedzkie i miejskie eventy), czyste powietrze, ochrona różnorodności biologicznej, dobra komunikacja miejska, dostęp do zielonej energii i eko rozwiązań. A może macie pomysł na własny projekt?
- Zapoznajcie się z cechami zrównoważonych miast i porównaj je z sytuacją w waszej miejscowości. Z klasą zróbcie listę spraw i miejsc do zmiany. Jako pomoc możecie wykorzystać wskazówki, znajdujące się w tym scenariuszu: bit.ly/CEOMiastoZmian. Przeprowadźcie kampanie informacyjno-edukacyjną na temat zrównoważonych miast i społeczności lub na temat jednej, konkretnej sprawy, jak np. ochrona czystości powietrza w miastach. Przykłady dobrych praktyk do zastosowania w szkole i w domu oraz wiele materiałów edukacyjnych znajdziecie na stronie: wezoddech.ceo.org.pl.

ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

Cel 12: Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

Jeśli (zgodnie z szacunkami) liczba ludzi na świecie do 2050 roku wzrośnie do 9,6 miliarda, to do prowadzenia dotychczasowego stylu życia będziemy potrzebować bogactw naturalnych w ilościach odpowiadających trzykrotności zasobów naszej planety.

Zrównoważona konsumpcja oznacza nabywanie rzeczy i usług **przyjaznych zdrowiu i środowisku** oraz takich, których **naprawdę potrzebujemy**. W Polsce problemem pozostaje kwestia **marnowania żywności**. Wyrzucanie jedzenia jest stratą pieniędzy, złym przykładem dla innych oraz ma negatywny wpływ na środowisko. **Razem z żywnością marnujemy energię i wodę potrzebne do jej wyprodukowania**, a rozkładające się resztki są źródłem emisji gazu cieplarnianego - **metanu**. Jak zawsze pierwszy i najważniejszy krok to uświadomienie sobie, że **jesteśmy częścią problemu, jak i rozwiązania**. Zrównoważona konsumpcja i produkcja wymaga zmian zarówno po stronie producentów jak i konsumentów. My jako konsumenci możemy dokonywać świadomych wyborów, kupując mniej i tylko to, czego potrzebujemy oraz z zachowaniem zasad sprawiedliwego handlu. Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, istotne obniżenie ilości odpadów dzięki zastosowaniu zasady 5R (refuse – odmawiaj, reduce – ograniczaj, reuse – użyj ponownie, recycle – recyklinguj, rot – kompostuj), zmniejszenie o połowę globalnej ilości marnowanej żywności.

UCZYMY SIĘ:

- **WOS, ETYKA.** Zajęcia wyjaśniają różnicę pomiędzy podstawowymi potrzebami a potrzebami wyższymi. Młodzież krytycznie przeanalizuje przekaz reklamowy, zapoznając się z procesem sztucznego kreowania potrzeb.

bit.ly/CEOOgraniczyćKonsumpcję

- **BIOLOGIA.** Ćwiczenie zapoznaje uczniów i uczennice z pojęciem śladu wodnego i uświadamia, jak wielkie ilości wody są zużywane do produkcji towarów i usług. Ilustruje także zjawisko korzystania przez kraje globalnej Północy z zasobów wodnych globalnego Południa i problem przenoszenia produkcji dóbr konsumpcyjnych poza granice własnego państwa. Odniesienie do codziennej sytuacji życiowej pozwoli uczniom i uczennicom wyliczyć ślad wodny rodziny robiącej zakupy w hipermarkecie.

bit.ly/CEOWirtualnaWoda

- **JĘZYK POLSKI.** Scenariusz stanowi propozycję poszerzenia kontekstu satyry Żona modna Ignacego Krasickiego o zagadnienie nadmiernego konsumpcjonizmu – problemu nasilającego się we współczesnych czasach. Uczniowie i uczennice wspólnie zastanowią się, co to znaczy być odpowiedzialnymi konsumentami i konsumentkami.

bit.ly/CEOŻonaModna

- **GEOGRAFIA.** Uczniowie i uczennice, analizując tekst i rozwiązując zadanie, poznają możliwości pogodzenia rolniczej działalności człowieka z dbałością o środowisko naturalne. Dowiadują się też o zasadach sprawiedliwego handlu (fair trade) i korzyściach, jakie przynosi wspieranie tej idei.

bit.ly/CEOKawaLas

DZIAŁAMY:

- Kupujcie mniej. Wiele przedmiotów, którymi się otaczamy, jest nam zupełnie niepotrzebnych, a z wielu możemy zrezygnować. Przeceny, *black friday*, pakiety produktów to triki stosowane przez marketingowców, aby zmanipulować konsumentów do większych zakupów. Zastanówcie się, w jakim stopniu wasze zakupy są efektem sztucznie wykreowanych potrzeb i spróbujcie po prostu kupować to, czego naprawdę potrzebujecie. Dobrą okazją do wcielenia w życie takich nawyków jest coroczny Dzień bez Zakupów (bit.ly/DzienBezZakupow). W promocji takich postaw pomoże wam plakat: bit.ly/CZRPlakatGospodarka.
- Spróbujcie zorganizować w swojej klasie lub szkole pchli targ. Wymieniać możecie się ubraniami, płytami, książkami, biżuterią. Takie inicjatywy wpływają na ograniczenie produkcji, ale też konsumpcji. Zastanówcie się, jak wiele energii związanej z produkcją i transportem zostanie zaoszczędzonej dzięki waszym działaniom! Zobaczcie, jak pchli targ został zorganizowany w XXXV LO im. B. Prusa w Warszawie: bit.ly/GOZpodarneWyzwanie.
- Każdy zakupiony przez nas towar zanim trafi na półkę sklepu musi przejść wiele etapów: produkcja, dystrybucja, transport. Każdy z tych etapów może być sprawiedliwy dla wszystkich jego uczestników, lub nie. Co to oznacza? Że każda z osób zaangażowanych w dany etap otrzymuje godne wynagrodzenie za swoją pracę, pracuje w odpowiednich warunkach a cena za produkt jest uczciwa. Zwróć uwagę, skąd pochodzą produkty z waszego stołu i co mają w składzie. Na początek można zrezygnować np. z produktów zawierających olej palmowy, lub awokado z Ameryki Południowej. Dlaczego? Sprawdźcie na stronach fairtrade.org.pl i ekonsument.pl.

DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

Cel 13: Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom

Obecne zmiany klimatyczne są odczuwane na wszystkich kontynentach. Zakłócają one rozwój krajowych gospodarek oraz zagrażają życiu całych społeczeństw. Jednak wciąż możliwe jest obniżenie tempa wzrostu średniej temperatury na Ziemi.

Prognozy naukowe dotyczące przyszłego stanu naszej planety to **masowe migracje z terenów niezdatnych do życia, walka o wodę pitną, nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe** w bliskiej perspektywie czasowej. To przerażająca wizja przyszłości, ale ONZ proponuje zamiast o wizji końca świata **rozmawiać o świecie, w którym chcemy żyć** w przyszłości. O zasadach, które będą służyły naszemu dobremu samopoczuciu, o diecie, która przyczyni się do naszego zdrowia i sprawności fizycznej, o gospodarce, w której możemy realizować swoje zainteresowania, o środowisku naturalnym, w którym możemy znaleźć wytchnienie i energię do działania. **Rozwiązania przyjazne dla klimatu są często dobre także dla nas!**

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zaplanowanie i realizacja kroków przeciwdziałających zmianie klimatu na poziomie państw i społeczności lokalnych, zaplanowanie działań, dzięki którym skutki zmiany klimatu będą mniej dotkliwe dla ludzi, poszerzenie naszej wiedzy i poziomu świadomości nt. zmiany klimatu i możliwości przeciwdziałania jej.

UCZYMY SIĘ:

- **FIZYKA.** Scenariusz pomaga zrozumieć problemy efektu cieplarnianego i zmiany klimatu poprzez porównanie temperatur panujących na Ziemi z temperaturami na Wenus i Marsie. Wiedza z fizyki wyjaśnia, jak delikatna jest równowaga, która sprawia, że warunki klimatyczne na naszej planecie są tak wyjątkowe, a także, jak obecność życia na planecie wpływa na klimat.

bit.ly/CEOPlanetaCieplo

- **HISTORIA.** Ćwiczenie jest podsumowaniem zajęć dotyczących rewolucji przemysłowej w XIX wieku. Pozwoli ono uczniom i uczennicom zrozumieć, czym jest cywilizacja przemysłowa, oraz dostrzec długofalowe efekty industrializacji. Zastosowanie symulacji komputerowej zilustruje zachodzące zmiany klimatyczne i związane z nimi globalne zagrożenia.

bit.ly/CEORewolucjaPrzemystowa

- **RELIGIA.** Celem zajęć jest przedstawienie środowiska naturalnego jako daru Bożego, który został przekazany ludziom z miłości ku nim. Zajęcia mają ukierunkowywać uczniów i uczennice do odpowiedzialności za zasoby naturalne i klimat, a także ukazywać niebezpieczeństwa, jakie wiążą się z brakiem dbałości o nie.

bit.ly/NaszeMiejsce

- **GODZINA WYCHOWAWCZA.** Scenariusz wprowadzający w tematykę zmiany klimatu, zawiera podstawowe informacje o skutkach i przyczynach zjawiska. Wykorzystując wyobraźnię uczniów i uczennic, scenariusz pokazuje, że przyszłość leży w rękach nas wszystkich.

bit.ly/CEOKlimatTemat

DZIAŁAMY:

- Wszystko, co robimy pozostawia ślad węglowy, który jest sumą emisji gazów cieplarnianych wywołanych przez nas samych, naszą rodzinę, szkołę, miejscowość. Im mniejszy ślad węglowy – tym lepiej dla klimatu. Zmierzcie, jakie są wasze ślady węglowe. Zachęćcie do mierzenia śladu swoją klasę, szkołę, miejscowość. To dobry wstęp do dyskusji o tym, jak ograniczyć niekorzystny wpływ na klimat. Kalkulator śladu węglowego: bit.ly/KalkulatorSladu.
- Produkcja mięsa jest jednym z najbardziej szkodliwych dla klimatu sektorów gospodarki. Powoduje m.in. wylesianie dużych terenów na potrzeby uprawy paszy lub wypasu zwierząt oraz wykorzystywanie dużej ilości wody i paliw kopalnych do zasilania hodowli i produkcji paszy. Wegetarianin dzięki swojej diecie przyczynia się do ograniczenia emisji CO₂ dwukrotnie w porównaniu z osobą spożywającą 100 g mięsa dziennie. Zorganizujcie w szkole dni bez mięsa lub bezmięsne śniadania, aby zachęcać do ograniczania mięsa w diecie. W działaniach może was wesprzeć plakat: bit.ly/CZRPlakatSwrodowisko.
- Odnawialne źródła energii (OZE) to energia uzyskiwana z naturalnych procesów, stanowiących alternatywę dla nieodnawialnych nośników energii – paliw kopalnych. W Polsce energia ze źródeł odnawialnych wytwarzana jest z wykorzystaniem promieniowania słonecznego, wiatru, wody, stałej biomasy, biogazu i biopaliw ciekłych oraz zasobów geotermalnych. Możecie zorganizować kampanię dotyczącą wprowadzenia tych rozwiązań w waszej szkole lub miejscowości i wykorzystać kalkulator doboru OZE (ozerise.pl/pl/kalkulator-doboru-oze).

14 ŻYCIE
POD WODĄ

Zbiór ryb z sieci rybackich,
Bangladesz.
Foto. 14 Practical Action

ŻYCIE POD WODĄ

Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony

Woda deszczowa, woda pitna, pogoda i klimat, linie brzegowe, sporo naszej żywności, a nawet tlen, którym oddychamy, są zależne od mórz i oceanów. Uważne zarządzanie tymi zasobami jest kluczem do zrównoważonej przyszłości.

Oceany i ekosystemy morskie to bardzo ważne **źródło tlenu** (około 50%). Ponadto **regulują klimat**, również w głębi kontynentu. Dzięki pochłanianiu około 30% wytwarzanego przez ludzi dwutlenku węgla **łagodzą skutki globalnego ocieplenia**. Jednak ponoszą przy tym wysoką cenę – pochłaniany CO₂ wchodzi w reakcję z wodą i prowadzi do podnoszenia się poziomu kwasowości oceanów. Skutkuje to **wyginieciem wielu gatunków i osobników roślin i zwierząt**, których domem jest słona woda. Wzrost średniej globalnej temperatury również wpływa na pogarszanie się stanu oceanów. Wyższa temperatura wody powoduje np. **masowe wymieranie raf koralowych**, wraz z którymi odchodzą nie tylko piękne podwodne krajobrazy, ale przede wszystkim różnorodność biologiczna.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zarządzanie i ochrona morskich i przybrzeżnych ekosystemów w sposób zrównoważony, uwzględniający potrzeby zwierząt, roślin i ich otoczenia oraz ludzi mieszkających na brzegu, zapobieganie i znaczne zmniejszenie poziomu wszelkich rodzajów zanieczyszczeń morza, wyeliminowanie nadmiernych połowów ryb, zmniejszenie obecności dwutlenku węgla w atmosferze.

UCZYMY SIĘ:

- **GEOGRAFIA.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice dowiedzą się, jakim zagrożeniem dla naszej planety są przedmioty wyprodukowane z plastiku. Określą, jak podaż plastiku zmienia życie mieszkańców i mieszkańek globalnego Południa. Zaplanują działania, które pozwolą na ograniczenie zużycia odpadów z tworzyw sztucznych.

bit.ly/CEOOceanPlastiku

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Uczniowie i uczennice zapoznają się z zagadnieniem nadmiernej eksploatacji siedlisk rybnych na świecie. Uzmystawiają sobie konsekwencje nadmiernego połowu. Dowiadują się, w jaki sposób pojedynczy człowiek może przeciwdziałać temu zjawisku, dokonując świadomych wyborów.

bit.ly/CEORównoważonyPołów

- **JĘZYK POLSKI.** Lekcja ma na celu utrwalenie wiadomości na temat imiesłówów przysłówkowych i przymiotnikowych. Dzięki tekstowi przygotowanemu do ćwiczeń uczniowie i uczennice poszerzą wiadomości na temat zagrożeń mórz oraz oceanów i właściwej ochrony światowych zasobów wody. Lekcja pozwoli również uświadomić sobie, jak ważną funkcję pełnią ekosystemy morskie dla mieszkańców i mieszkańek świata.

bit.ly/CEOWiadomościOImiesłowach

- **MATEMATYKA.** Gra i następująca po niej refleksja są dla uczniów i uczennic okazją do przyjrzenia się tematowi współczesnego rybołówstwa i koncepcji zrównoważonej gospodarki. Wykorzystany do tego mechanizm umożliwia prowadzenie działań na procentach i jednomanach i zwraca uwagę na praktyczne wykorzystanie matematyki do opisu wspomnianych zjawisk.

bit.ly/CEORybołówstwo

DZIAŁAMY:

- Zrównoważone połowy to takie, które nie zaburzają ekosystemu morskiego. Dzięki tym połowom liczba ryb w morzach i oceanach nie zmniejsza się drastycznie, a wiele osób znajduje zatrudnienie w rybołówstwie. Zrównoważone połowy oznaczają traktowanie mórz i oceanów jako dobra wspólnego. Jeśli nie zdecydujecie się na całkowite zrezygnowanie z jedzenia mięsa, zwróćcie uwagę na to, jakie ryby i owoce morza kupujecie. Sprawdzajcie, skąd pochodzą i w jaki sposób złowione zostały ryby. Takie oznaczenia znajdziecie na opakowaniach ryb i owoców morza. Szczegółowe informacje na ten temat znajdziecie tutaj: bit.ly/JakaRybaNaObiadWWF.
- Ograniczcie plastik. Według WWF w Polsce zużywamy rocznie 1,2 miliarda słomek, a w całej Unii Europejskiej aż 100 miliardów foliówek i 46 miliardów plastikowych butelek rocznie. Duża część tego plastiku i innych zanieczyszczeń trafia do mórz i oceanów, gdzie pozostaną na setki lat, a przez ten czas będą zagrażać zwierzętom i roślinom morskim. Problem w Polsce dotyczy głównie wakacji i to przed wakacjami najlepiej przeprowadzić kampanię poświęconą ograniczaniu plastiku. Zorganizujcie wspólne szycie woreczków na warzywa i owoce, albo propagujcie picie wody z kranu w butelkach wielokrotnego użytku. Wiele inspiracji na temat życia bez plastiku możecie znaleźć w Internecie.
- Aby zapobiegać nadmiernym połowom możemy wesprzeć organizacje zajmujące się ochroną mórz i oceanów. Tutaj znajdziecie wiele organizacji, które zajmują się tym problemem na całym świecie: bit.ly/OrganizacjeOchronaWody. Okazją do mówienia o problemach zanieczyszczenia wód mogą być: Światowy Dzień Wody 22 marca lub Dzień Ryby 20 grudnia.

15 ŻYCIE
NA LĄDZIE

Chłopiec z siewkami baobabu, Sudan.
Foto. 15: Practical Action

ŻYCIE NA LĄDZIE

Cel 15: Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej

Wycinanie drzew to nie tylko zmiana w krajobrazie, do której przyczynia się także rolnictwo, budowa elektrowni wodnych, kopalnie i przemysł. **Lasy produkują tlen, usuwają zanieczyszczenia z powietrza, zapobiegają erozji gleb, zatrzymują wilgoć i chronią przed powodzią, a także stanowią ostoję różnorodności biologicznej.** Wylesianie prowadzi do zmiany lokalnego klimatu, a w skrajnych przypadkach nawet do pustynnienia całych obszarów. Konsekwencje odczuwają nie tylko miejscowe zwierzęta i rośliny, ale także miliony ludzi, dla których **las jest domem, źródłem pożywienia i utrzymania.**

Wyższe temperatury, przedłużające się susze i działalność człowieka (np. wypalanie lasów pod dochodowe uprawy, takie jak palmy olejowe) **zwiększają ryzyko pożarów** lasów na wielką skalę. Przykładem może być pożar w 2015 r. w Indonezji, który NASA nazwała największą katastrofą ekologiczną XXI wieku spowodowaną przez człowieka.

Cele ONZ do 2020 roku to m.in. zapewnienie ochrony, odtworzenia i zrównoważonego użytkowania lądowych i śródlądowych ekosystemów słodkiej wody oraz pozostałych ekosystemów, w szczególności lasów, terenów podmokłych i suchych oraz gór, zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami.

UCZYMY SIĘ:

- **GEOGRAFIA.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice ustalają, jakie współzależności istnieją między elementami środowiska a działaniami człowieka. Poznają przykłady współpracy ludzi z różnych krajów na rzecz ochrony przyrody. Dostrzegają współzależności globalne i wspólną odpowiedzialność za losy środowiska oraz nabierają przekonania do indywidualnego angażowania się w ochronę przyrody.

bit.ly/CzłowiekZPrzyroda

- **BIOLOGIA.** Scenariusz jest poświęcony zagadnieniom ochrony bioróżnorodności na świecie. Uczula na niebezpieczeństwo środowiskowe związane z modą na posiadanie egzotycznych pamiątek: roślin lub wyrobów wykonanych z ich części. Uważliwa na los zagrożonych gatunków, wyjaśnia związek pomiędzy popytem na egzotyczne gatunki a ich zagładą. Lekcję najlepiej przeprowadzić w warunkach umożliwiających uczniom i uczennicom swobodny dostęp do Internetu.

bit.ly/CEORoślinyZagrożone

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Młodzież zapoznaje się z zagadnieniem wycinania lasów na świecie i uźmysławia sobie wpływ wylesiania na stan lokalnego i globalnego środowiska naturalnego. Wprowadzając I okres warunkowy można jasno pokazać te zależności.

bit.ly/CEOWylesianieDeforestation

- **ETYKA.** W trakcie lekcji zostanie przedstawiona sieć współzależności globalnych dotyczących degradacji środowiska naturalnego. Uczniowie i uczennice zapoznają się z założeniami współczesnej koncepcji filozofii ekologicznej – ekologii głębokiej. Uczestnicy i uczestniczki zajęć poszerzą swoją wiedzę o założenia filozofii i etyki kilku kultur globalnego Południa stanowiących inspirację dla ruchów społecznych ekologii głębokiej w krajach globalnej Północy. Młodzież podejmie refleksję oraz dyskusję nad rolą wartości i idei filozoficznych w wychowaniu ekologicznym i indywidualnym zaangażowaniu w ochronę przyrody.

bit.ly/EkologiaGłęboka

DZIAŁAMY:

- Minimalizujcie konsumpcję i kupujcie produkty przyjazne środowisku, najlepiej sezonowe i lokalne. Wybierajcie te bez opakowań lub te, które mają opakowania kompostowalne lub nadające się do recyklingu (znaczek trzech strzałek ułożonych w trójkąt). Ograniczając zakupy – zmniejszacie zużycie surowców oraz wpływ człowieka na środowisko. Przykładowo, ograniczenie zużycia papieru i spożycia mięsa przez ludzi może zmniejszyć liczbę naturalnych siedlisk przekształcanych w lasy przemysłowe i uprawy na produkcję karmy dla zwierząt. Rozważcie wolontariat w projektach przyrodniczych i na terenach chronionych, np. w Parkach Narodowych. Możecie skorzystać z propozycji działań chroniących bioróżnorodność, które znajdziesz tutaj: bit.ly/DZIAŁAJBioróżnorodnośćWyzwanie.
- Zbudujcie ogródek przy szkole, sprawdźcie jakie zwierzęta mogą was odwiedzać. Do ogródka można dodać domy dla owadów, budki dla ptaków. Dokarmiajcie ptaki zimą, zasadźcie kwiaty dla zapylaczy. Dzięki waszym działaniom różnorodność biologiczna z waszego otoczenia zyska nowe miejsce schronienia i pożywienia, a wy zyskacie możliwość obserwowania przyrody każdego dnia.
- Poznajcie przyrodę wokół siebie. Wybierzcie się w teren. Poszukajcie najbliższego obszaru w którym występują różne gatunki owadów, płazów, ptaków czy ssaków. Spróbujcie spisać jakie gatunki zamieszkują dany teren. Zadbajcie wspólnie o odkryte siedlisko – zorganizujcie sprzątanie terenu połączone z kampanią edukacyjną.

POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

Cel 16: Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Rządy prawa i rozwój są powiązane i nawzajem się wzmacniają. Jeśli wyeliminować by przestępstwa finansowe, zaoszczędzone pieniądze mogłyby rozwiązać problem skrajnego ubóstwa.

Demokratyczne ustroje oraz powszechny udział obywateli i obywaterek w procesie politycznym to niezaprzeczalne osiągnięcie niektórych współczesnych społeczeństw. Jednak jest ono stosunkowo nowe. Nawet Stany Zjednoczone, kraj uważany za kolebkę nowożytnej demokracji, jeszcze w latach 60. XX wieku brutalnie dyskryminował Afroamerykanów, a rozumienie pojęcia równości gwałtownie ewoluowało dopiero w wyniku mobilizacji społecznej. **Zmiana prawa** to jedno, ale **zmiana mentalności i ram rozumienia świata** to wyzwanie zupełnie innych rozmiarów. Pamiętajmy jednak, że to masowy udział obywateli i obywaterek w życiu publicznym prowadzi do tych rewolucyjnych zmian. **Żaden rząd czy instytucja nie zmieni się, jeśli nie zażąda tego społeczeństwo.**

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. znaczne zmniejszenie poziomu przemocy we wszystkich formach oraz związanego z nią wskaźnika śmiertelności na całym świecie, wyeliminowanie nadużyć, wykorzystywania i handlu ludźmi oraz wszelkich form przemocy wobec dzieci, promowanie rządów prawa na poziomie krajowym i międzynarodowym.

UCZYMY SIĘ:

- **RELIGIA:** Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają biblijną historię sprzedania Józefa do niewoli. Fragment Księgi Rodzaju będzie punktem wyjścia do rozmów na temat współczesnych form niewolnictwa i sposobów na jego ograniczanie.

[bit.ly/JózefSprzedany](https://bit.ly/JozefSprzedany)

- **HISTORIA:** Podczas lekcji młodzież zastanawia się nad pojęciem solidarności w życiu codziennym oraz w szerszym wymiarze – globalnym. Przypomina sobie poznane prawa człowieka oraz definiuje wybrane prawa człowieka trzeciej generacji, rozważając ich wartość i znaczenie we współczesnym świecie.

[bit.ly/CEOPrawaSolidarnościowe](https://bit.ly/CEOPrawaSolidarnosciowe)

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają krótką historię Pokojowej Nagrody Nobla oraz biografie jej laureatów i laureatek. Ćwicząc czytanie ze zrozumieniem życiorysów zastanowią się, czy warto walczyć o swoje ideały oraz czy dobro ogółu bywa ważniejsze od dobra indywidualnego człowieka.

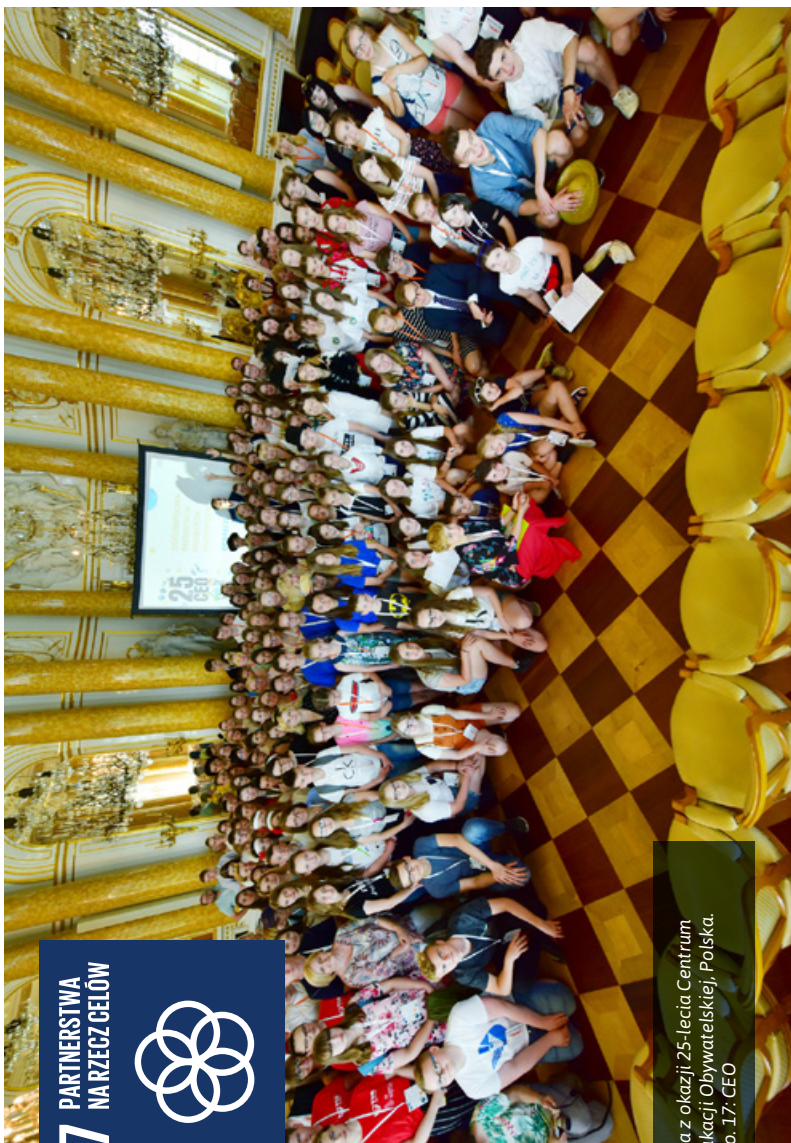
bit.ly/CEOPokojowyNobel

- **MATEMATYKA:** Dzięki realizacji scenariusza młodzież ćwiczy umiejętności wykonywania obliczeń procentowych, odczytywania i interpretowania danych liczbowych i wnioskowania na ich podstawie. Uczniowie i uczennice, w oparciu o dane źródłowe, zastanowią się nad tym, czym jest bezpieczeństwo, od jakich czynników zależy i dlaczego nie jest zapewnione wszystkim ludziom na całym świecie w jednakowym stopniu.

bit.ly/CEOMatematycznieOPokoju

DZIAŁAMY:

- Zadbajcie o pokojową atmosferę w swoim domu, szkole i najbliższym otoczeniu. Bądźcie przykładem i zmianą, którą chcielibyście i chciałybyście zobaczyć w ludziach. Zwracajcie uwagę na akcje i petycje, które działają na rzecz pokoju i sprawiedliwości na świecie. Jedną z takich inicjatyw jest Maraton Pisania Listów, który polega na wysyłaniu apeli do władz oraz listów solidarności do osób, których prawa są łamane. Taki Maraton możecie zorganizować w klasie lub nawet w całej szkole, czy społeczności lokalnej. Więcej informacji i wskazówek organizacyjne znajdziecie tutaj: maraton.amnesty.org.pl.
- Zadzłajcie w samorządzie uczniowskim. Pamiętaj, że samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły i wszyscy oni posiadają prawo do działania w szkole i w środowisku lokalnym. Wspólnie możecie wpływać na życie szkoły. Korzystajcie z pomocy nauczycieli i innych pracowników szkoły, posilkujcie się ich wiedzą i doświadczeniem. Możecie też inspirować się działaniem samorządów w innych szkołach lub skorzystać z naszego przewodnika na temat działalności samorządu uczniowskiego. bit.ly/DZIAŁAJSamorządUczniowski.
- Gdy zapoznacie się z różnorodnymi inicjatywami na rzecz pokoju i sprawiedliwości, poznacie organizacje które działają w tym obszarze i zaczniecie organizować własne przedsięwzięcia, będziecie mogli podzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi (może wam w tym pomóc plakat: bit.ly/CZRPlakatSpołeczeństwo). Stwórzcie wideo lub artykuł na wybrany temat i opublikujcie go w mediach społecznościowych, na stronie szkoły, portalu youngface.tv lub act4sdgs.org.

17 PARTNERSTWA
NA RZECZ CELÓW

Gala z okazji 25-lecia Centrum
Edukacji Obywatelskiej, Polska.
Foto: 17: CEO

PARTNERSTWO NA RZECZ CELÓW

Cel 17: Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

Cel ten dotyczy głównie współpracy międzynarodowej na rzecz wspólnego celu – zrównoważonego rozwoju. Realizacja każdego z Celów Zrównoważonego Rozwoju jest uzależniona od wszystkich pozostałych.

Nasze zdrowie (Cel 3) będzie znacznie lepiej chronione, jeśli uda nam się o zatrzymać zmianę klimatu (Cel 13). Czyste źródła energii odnawialnej (Cel 7) pomogą chronić życie w wodzie i na lądzie (Cele 14 i 15). Dostęp do czystej wody i poprawa warunków sanitarnych (Cel 6) mają bezpośredni wpływ na poprawę sytuacji kobiet na świecie (Cel 10). Przykłady można by mnożyć, ale kluczowe są **współzależności, na które natkniemy się na każdym kroku i poziomie**. Naturalną konsekwencją tej sieci zależności między Celami jest też potrzeba **współpracy wszystkich możliwych instytucji na drodze do ich realizacji**. Z jednej strony mamy Organizację Narodów Zjednoczonych (która zainicjowała zdefiniowanie Celów Zrównoważonego Rozwoju i monitoruje ich wdrażanie), międzynarodowe mechanizmy pomocy humanitarnej i współpracy rozwojowej, a z drugiej strony jesteśmy my – niezależnie od wieku, przekonań czy zawodu **nasze decyzje kształtują świat wokół nas**.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. wzmocnienie globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju.

UCZYMY SIĘ:

- **JĘZYK POLSKI:** Scenariusz zaprasza uczniów i uczennice do dyskusji na temat umiejętnego udzielania pomocy. Poprzez interpretację mitu o Prometeuszu, zwanym pierwszym dobroczyńcą ludzkości, uczniowie i uczennice zastanowią się nad mądrą pomocą, czyli taką, która nie powiela stereotypów i nie narusza godności osób, którym jest udzielana. Młodzież na wcześniejszej lekcji została poproszona o przeczytanie mitu w domu.

bit.ly/CEOMadrePomaganie

- **JĘZYK ANGIELSKI.** Uczniowie i uczennice pogłębiają wiedzę na temat współpracy międzynarodowej. Czytając tekst dowiadują się, w jaki sposób współpraca między państwami globalnej Północy i globalnego Południa rozwijała się na przestrzeni lat. Poznają różnicę między współpracą rozwojową a pomocą rozwojową.

bit.ly/CEOHistoriaWspolpracy

- **WOS:** Uczniowie i uczennice zastanowią się nad motywacją, która skłania do udzielania pomocy krajom globalnego Południa i dowiedzą się, czym różni się pomoc humanitarna od rozwojowej. Poznają także przykładowe sposoby pomocy i wsparcia udzielanego krajom dotkniętym kryzysem humanitarnym lub borykającym się z wyzwaniami rozwojowymi.

bit.ly/CEOJakPomagac

- **PLASTYKA:** Zajęcia zachęcają młodzież do krytycznej refleksji nad współczesnym światem i wyzwaniami, jakie stoją przed ludzkością, a także sposobem, w jaki sztuka może o nich mówić. Zadaniem młodzieży jest stworzenie kompozycji plastycznej – narysowanie labiryntu globalnych współzależności. Każda osoba tworzy autorską pracę, wpisując swój pomysł w kontur sześcioboku załączony do scenariusza. Na zakończenie zajęć wszyscy łączą ze sobą powstałe labirynty, tworząc swoistą mozaikę – mapę złożoności współczesnego świata i globalnych powiązań. Zajęcia dają także przestrzeń do zastanowienia się nad tym, co to znaczy myśleć jak artysta/artystka.

bit.ly/CEOŚwiatLabiryntem

DZIAŁAMY:

- Zapoznajcie się z inicjatywami na rzecz wspierania realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju. Zobaczcie jak młodzież może włączyć się w proces lokalnych i globalnych zmian. Dotychczas powstało wiele inicjatyw wspierających grupy młodzieżowe w działaniu. Stwórzcie e-booka (np. Book Creator) na temat organizacji i instytucji, które wspierają młodzież w działaniu na rzecz Celów Zrównoważonego Rozwoju. Włączcie swoje działania w ruch #ACT4SDGS (act4sdgs.org).
- Stwórzcie z innymi uczniami grupę projektową, która przeprowadzi wspólnie projekt na rzecz jednego z Celów Zrównoważonego Rozwoju (możecie skorzystać z materiałów i pomysłów podanych na pozostałych planszach). Do współpracy przy projekcie zaproście organizację lub instytucję spoza szkoły. Możecie zarejestrować się na portalu etwinning.pl i nawiązać współpracę ze szkołą znajdującą się poza granicami Polski!
- Rozpowszechniajcie wiedzę na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju. Obejmują one wyzwania, których osiągnięcie wymaga globalnej współpracy. Jednak by udało się im sprostać, każdy musi wykonać swoją część pracy: rząd, sektor prywatny, społeczeństwo obywatelskie. Nagrajcie film, napiszcie artykuł, przeprowadźcie ankietę uliczną, przygotujcie grafikę. Promujcie działalność na rzecz realizacji Celów własnym przykładem.